

[1] 2013 1[1]

AGG+ časopis za arhitekturu, građevinarstvo, geodeziju i srodne naučne oblasti
ACEG+ Journal for Architecture, Civil Engineering, Geodesy and other related scientific fields

070-083 Pregledni naučni rad | Review paper
UDK I UDC 711.55:725.94
DOI 10.7251/AGGPLUS1301070Z
Rad primljen | Paper received 18/11/2013
Rad prihvaćen | Paper accepted 30/12/2013

Ivan Živanović

*Arhitektonsko-građevinski fakultet Univerziteta u Banjaluci, Vojvode Stepe Stepanovića 77/3,
Banjaluka*

TIPOLOGIJA LOUNGE
POTENCIJALA OTVORENIH
PROSTORA

TOWARDS A STRATEGY OF
REGENERATION OF URBAN
LANDSCAPE:
BROWNFIELDS AS A
STRATEGIC RESOURCE

Pregledni naučni rad

Review paper

Rad primljen | Paper accepted

30/12/2013

UDK | UDC

711.55:725.94

DOI

10.7251/AGGPLUS1301070Z

Ivan Živanović

Arhitektonsko-građevinski fakultet Univerziteta u Banjaluci, Vojvode Stepe Stepanovića 77/3, Banjaluka

TIPOLOGIJA LOUNGE POTENCIJALA OTVORENIH PROSTORA

APSTRAKT

Rad se bavi definisanjem tipologije *lounge* potencijala otvorenih prostora, koja se zasniva na slabim kriterijumima, da bi kao takva mogla biti primjenjiva u početnim fazama stvaralačkog procesa. Radi se o jednoj vrsti *subjektivne tipologije*, različite od uobičajenih tipoloških istraživanja. *Lounge* podrazumijeva subjektivni osjećaj opuštanja koji nastaje na relacijama tijelo – okruženje. Fokus je na formiranju okvira, iz kog je ličnu percepciju potencijala okruženja moguće analizirati i usmjeriti ka *lounge* koncepcijama.

Ključne riječi: *lounge, tipologija, percepcija.*

OUTDOOR SPACES LOUNGE POTENTIALS TYPOLOGY

ABSTRACT

The paper deals with defining outdoor spaces *lounge* potentials typology, based on weak criteria, that could be applicable in the initial stages of the creative process. It is a kind of *subjective typology*, different from common typological researches. *Lounge* implies the subjective sense of relaxation based on body – environment relations. The focus is on defining the framework, which allows personal environment potentials perception to be analyzed and directed towards the lounge conceptions.

Keywords: *lounge, typology, perception.*

1. UVOD

1.1. LOUNGE

Prostori za opuštanje (u daljem tekstu *lounge* - provoditi vrijeme lijeno, opušteno, neobavezno, ležati, šetati, švrljati, stajati, sjediti, nasloniti se, zavaliti se - opustiti se) dio su našeg svakodnevnog života i kao takvi postoje bez obzira da li su prirodna, vještačka ili mentalna tvorevina. Programski posmatrano, oni su dualitet prostorima za rad i indirektno su povezani sa procesima proizvodnje i produktivnosti. Nažalost, u arhitektonskoj praksi, danas se ovim prostorima poklanja malo pažnje i ljudi se većinom opredjeljuju za prirodne ambijente koji sami imaju dovoljan potencijal da zadovolje njihove potrebe za opuštanjem. U gradskim jezgrima ovi prostori većinom se svode na postavljanje mobilijara na mjestima za koja se čini da su za to prikladna, ili na mjestima koja nemaju drugu funkciju. To su uglavnom elementi za sjedenje, koji samo podržavaju širi programski ili prirodni kontekst i koji nisu koncipirani analitički iz potencijala koji bi omogućio specifičan *lounge* ugođaj. Kompleksnost koncipiranja ovih prostora, u okviru šireg programskog konteksta, podrazumijeva preispitivanje niza relacija koje nastaju odnosom tijela sa neposrednim okruženjem.

1.2. SUBJEKTIVNA TIPOLOGIJA

Ovaj rad baviće se tipologijom *lounge* potencijala otvorenih prostora, koja će biti zasnovana na nizu takozvanih *slabih kriterijuma*, čiju pozadinu čini razgranata struktura koja prije otvara pitanja i mogućnosti, nego što daje konkretna rješenja, da bi ukazala na potencijal koji može da usmjeri arhitektonske intervencije ili sugerise neintervencije u konkretnom prostoru. Ove kriterijume formiraju slabi tipološki elementi, koji su manje pravilni i uticajni, a idu u paru sa jakim elementima koji se pri promjeni određenog tipa odmah javljaju u svijesti [1:18]. Prema tome, tipologija *lounge* potencijala otvorenih prostora, u ovom slučaju iza kriterijuma neće imati egzaktne, mjerljive parametre, već će kroz stvaralački prostor biti utemeljena na subjektivnim opredjeljenjima onoga ko ovu vrstu tipologije koristi. Njena primjena predstavlja analitiču, inicijalnu fazu stvaralačkog procesa. Domen stvaralačkog procesa, koji je po svojoj prirodi subjektivna aktivnost, na osnovu mogućnosti koje se ovakvom tipologijom nude, svjesno se nastavlja ponovo *subjektivnim opredjeljenjem autora, koje je van domena egzaktnih podataka* [1:17].

Dakle, ovako zasnovana tipologija ima za cilj da uoči *lounge* potencijal konkretnog prostora, prije bilo kakve odluke za intervencijom. Ovdje je potrebno skrenuti pažnju na važnost prepoznavanja kvaliteta postojećih prirodnih i vještačkih struktura, ali i nematerijalnih, programskih parametara koji mogu da stimulišu *lounge* funkciju, ukazujući na to da naredne faze procesa legitimno mogu podrazumijevati samo prepoznavanje, obilježavanje ili davanje novog ciklusa upotrebe. Manje intervencija kontekstualizovanih s većim učinkom, trebale bi biti osnova ovakvog pristupa.

Budući da se doživljaj opuštanja proizvodi neposredno, na potpuno individualnom, intimnom nivou, ova tipologija za cilj ima da se na osnovu sopstvenih reakcija na prostorne doživljaje donesu odluke koje su dalje usmjerene ka proizvodnji *lounge* koncepcija. Dakle, cilj je da se ukaže na doživljajnu dimenziju koju ambijent može da proizvede kroz svoj unutrašnji potencijal, na osnovu koje bi bilo moguće donositi odluke o konceptu i mjeri intervencije koje bi taj doživljaj podržale i intenzivirale. Analitička strana ovako formirane tipologije biće primjenjiva na bilo koji poligon koji se odnosi na otvorene prostore u kojim se predviđaju intervencije koje za cilj imaju formiranje *lounge* funkcije. Tipovi nastali kombinacijama

moćnosti u okviru kriterijuma koji će biti definisani, u drugom dijelu rada biće predstavljeni kroz reprezentativne prostore. Iako bi slična metoda mogla biti primijenjena u identifikaciji *lounge* potencijala unutrašnjih prostora, radi komplikovanja broja kriterijuma, a samim tim i broja tipova, unutrašnji prostori ovdje neće biti razmatrani.

2. FORMIRANJE KRITERIJUMA

2.1. KRITERIJUM 1: PERCEPCIJSKO-ČULNI

U prepoznavanju *lounge* potencijala prostora, važnu ulogu igra identifikacija onih kvaliteta koji omogućavaju čulne senzacije koje intenziviraju odnos tijela i prostora. Juhani Palasma (*Juhani Pallasmaa*) u knjizi *The eyes of the skin, Architecture and the Senses* (Oči kože, Arhitektura i čula), između ostalog, govori o problemima koje je modernistički idiom proizveo, zato što generalno nije bio u stanju da proдре kroz površinu aktuelnog ukusa, jer su se vrijednosti činile dostojnim svojim jednostranim intelektualnim i vizuelnim isticanjem, stavljajući u prvi plan intelekt i vid i ostavljajući tijelo i druga čula, kao i našu memoriju, imaginaciju i snove, beskućnicima [2:19]. Privilegovanje jednog čula ne podrazumijeva nužno isključivanje ostalih. Intenzitet odnosa tijela i prostora upravo je moguće postići podsticanjem interakcije, u većoj ili manjoj mjeri, svih čula. Palasma to potvrđuje govoreći o haptičkom senzibilitetu, materijalnosti i autoritativnoj težini grčke arhitekture: *oko poziva i stimuliše tjelesne i taktilne senzacije* [2:26]. Umjesto uobičajene *predominacije* čula vida, on kaže da se sva čula, uključujući i vid, mogu smatrati ekstenzijom čula dodira: *Ona definišu interfejs između kože i okoline, između neprozirne unutrašnjosti tijela i spoljašnjosti svijeta* [2:42]. Intenziviranje ovog odnosa, uslov je svake *lounge* realizacije. Prema tome, da bi se odredio kvalitet određenog prostora *lounge* potencijalom, nužno je preispitivanje i osluškivanje atmosfere prostora. Iako se *lounge* doživljaj, manje ili više, uvijek zasniva na višečulnoj senzaciji, suštinska stvar je prepoznati nijanse koje se u prostoru manifestuju kao podsticaj za dominantno aktiviranje jednog, dva ili više čula. Gaston Bašlar (*Gaston Bachelard*) u svojoj knjizi *The poetic of reverie* (Poetika sanjarenja), govori o *polifoniji čula*, koja podrazumijeva stalnu interakciju čulnih modaliteta [3:6].

Prema svemu navedenom, potencijali usmjereni ka čulnim senzacijama, u odnosu na atmosferu prostora, biće podijeljeni na *monosenzorne*, pri čemu se *lounge* doživljaj dominantno podstiče aktiviranjem jednog čula, i *multisenzorne*, pri čemu se *lounge* doživljaj dominantno omogućava aktiviranjem dva ili više čula.

2.2. KRITERIJUM 2: AMBIJENTALNI

Kada govorimo o *lounge* potencijalu, suština intenziviranja odnosa prostora i tijela može se uočiti u onome što Merlo-Ponti (*Merleau-Ponty*) objašnjava u knjizi Fenomenologija percepcije: *Biti tijelo, znači biti povezan za jedan određeni svijet, a naše tijelo nije ponajprije u prostoru: ono pripada prostoru (ono je prostorovo)* [3:181]. Zato kriterijum koji se odnosi na *lounge* potencijal kroz konkretan ambijent, nije moguće formirati isključivo na osnovu njegovih fizičkih karakteristika, već na osnovu ukupnosti uslova koje prostor omogućava tijelu za opuštanje. Ukupnost uslova koji na ovakav način čine određeni ambijent predstavlja strukturu atmosfere. Mogućnosti unutar ambijentalnog kriterijuma, tiču se isključivo uticaja strukture atmosfere određenog prostora na dinamički odnos tijela sa prostorom. Ovaj odnos otvara dvije mogućnosti: Da struktura atmosfere sugerise *lounge* mjesto – *Mjesto*; Da struktura atmosfere sugerise *lounge* tok – *Tok*.

Potencijal koji sugerije *Mjesto*, ima karakteristike onoga što Kristijan Norberg-Šulc (*Christian Norberg-Shulz*) naziva *određenim, pojedinačnim mjestom, koje označava sadržaj naročitog identiteta* [4:9]. Međutim, suprotno njegovom viđenju *odnosa između čovjeka i ambijenta kao neodređenom, opštem* [4:9], upravo ovaj identitet, kroz različite procese identifikacije sa prostorom, stvaralačke i/ili korisničke, postaje osnova za određivanje načina intervencije i/ili akcije, koja definiše način uspostavljanja odnosa čovjeka-tijela i ambijenta kroz opuštanje. Na osnovu *transakcije između tijela, imaginacije i okruženja* ovdje se radi o potencijalu koji omogućava da mjesto bude zapamćeno *dijelom zato što je jedinstveno, ali i dijelom zato što podražava naša tijela i generiše dovoljno asocijacija da se zadrži u našim ličnim svjetovima* [2:41]. U slučaju *Mjesta*, struktura atmosfere sugerije potrebu za tačnim određivanjem pozicije za opuštanje. Mjesto može biti jedno, ili ih može biti više unutar jednog sistema. U oba slučaja *Mjesto* sugerije *lounge* doživljaj boravkom i zadržavanjem. Važno je imati u vidu da određivanje *lounge mjesta* ne podrazumijeva nužno fizičku pasivnost onoga ko taj prostor koristi. Na primjer, na klupi možemo mirovati – sjediti ili ležati, ali ako je ona okačena i ako postaje ljljaška, iako pozicionirana, ona sugerije fizičku aktivnost – ljljanje, koja takođe predstavlja opuštanje.

S druge strane, *Tok* podrazumijeva da struktura atmosfere sugerije kretanje za postizanje *lounge* doživljaja. Kao što *Mjesto* ne mora nužno podrazumijevati fizičku pasivost, tako ni *Tok* ne podrazumijeva nužno fizičku aktivnost – na primjer, moguće je opuštanje se hodanjem i trčanjem, ali i vožnjom žičarom, ili na ringišpilu. *Tok* takođe čine *veze* koje mjesta objedinjuju u jedan sistem, i ako je *lounge* funkciju moguće zasnivati upravo kroz ove veze, onda se ovdje takođe radi o opuštanju kroz kretanje, odnosno o *toku*. Potencijal za opuštanje kroz kretanje imaju i sve vrste prostora koje sugeriju nekontrolisano, spontano kretanje, kao na primjer ležanje na vodi, levitiranje, hodanje kroz maglu ili mrak.

Kada se radi o *lounge* funkciji, kao doživljajnoj dimenziji, potencijali prostora uvijek su vezani za uzajamni odnos mjesta i tokova, *jer mjesta mogu biti u toku integrisana* [6:3], kao što su i tokovi na neki način određeni mjestima između kojih nastaju. Na primjer, sjediti na stijeni i posmatrati pejzaž, podrazumijeva opuštanje u kojem je tijelo pozicionirano na jednom mjestu, *mjestu* koje kroz mentalnu spoznaju okruženja predstavlja tok. Zato je još jednom važno naglasiti da će u ovom radu razlika u mogućnostima prepoznavanja *lounge* potencijala kao *mjesta* ili *toka*, kroz strukturu atmosfere podrazumijevati isključivo odnos koji treba da se fizički uspostavi između tijela i prostora – boravkom i zadržavanjem, odnosno *mjesto* ili kretanjem, odnosno *tok*.

2.3. KRITERIJUM 3: DRUŠTVENO-INTERAKCIJSKI

Nivo društvenih interakcija i lični, subjektivni doživljaj opuštanja usko su povezani. Ovu povezanost moguće je analizirati kroz dualitet *lounge* prostora i prostora za rad. Ukoliko smo kroz svakodnevni posao u intenzivnoj društvenoj interakciji (sastanci, timski rad, pedagoški rad), za opuštanje najčešće biramo prostore koji su rasterećeni od ovih interakcija (šetnja i boravak u prirodi, meditacija...), a ukoliko se bavimo poslom koji je distanciran od društvenih interakcija, za opuštanje najčešće biramo prostore koje ih podstiču (šetnja i boravak u javnim gradskim prostorima ili bilo kojim drugim prostorima koji podrazumijevaju susret sa manjim ili većim brojem ljudi...). Naravno, ovo su samo dva polariteta između kojih se nalazi veliki broj nijansi. Radi se o mogućnostima postizanja vlastitog osjećaja opuštanja u odnosu na ostvarivanje željenog nivoa kontakta, odnosno interakcije sa društvenim okruženjem. Prema tome, važnost prepoznavanja ove vrste kvaliteta prostora, od izuzetne je važnosti za koncipiranje akcije koja za cilj ima realizaciju *lounge* elementa ili ambijenta. Ovaj potencijal

prepoznaje se kroz dvije mogućnosti: Prostori koji za *lounge* doživljaj podstiču isključivanje iz društvenih interakcija – *introvertni*; Prostori koji za *lounge* doživljaj podstiču društvenu interakciju – *ekstrovertni*.

Prostori u kojima se za *lounge* doživljaj sugerše isključivanje – *introvertni*, jesu prostori koji omogućavaju ličnu fizičku ili psihološku izolaciju, odnosno ambijent u kojem je moguće biti sam sa sobom. Oni često proizvode potpunu dematerijalizaciju naše percepcije odnosno koje tijelo uspostavlja sa prostorom (levitiranje, stapanje sa prirodnim ambijentom posmatranjem i/ili osluškivanjem, masaža, akupresura, ležanje u/na vodi...). Sa druge strane, prostori koji za *lounge* doživljaj koji sugeršu društvenu interakciju – *ekstrovertni*, jesu prostori koji ukazuju na važnost društvenog uključivanja, koje može biti na nivou interakcije dvije ili više osoba.

3. KRITERIJUMI – MOGUĆNOSTI – TIPOVI

3.1. KRITERIJUM1: PERCEPCIJSKO-ČULNI

Mogućnosti:

Monosenzorni: *lounge* doživljaj se dominantno omogućava aktiviranjem jednog čula;

Multisenzorni: *lounge* doživljaj se dominantno omogućava aktiviranjem dva ili više čula.

3.2. KRITERIJUM 2: AMBIJENTALNI

Mogućnosti:

Mjesto: struktura atmosfere sugerše *lounge* mjesto

Tok: struktura atmosfere sugerše kretanje – *lounge* tok;

3.3. KRITERIJUM 3: DRUŠTVENO-INTERAKCIJSKI

Mogućnosti:

Introvertni: koji za *lounge* doživljaj sugerše isključivanje iz društvenih interakcija – biti sam sa sobom;

Ekstrovertni: koji za *lounge* doživljaj sugerše društvenu interakciju;

3.4. TIPOVI

Tabela 1: Tipovi lounge potencijala

Lounge potencijal						
KRITERIJUM	Percepcijsko-čulni		Ambijentalni		Društveno-interakcijski	
MOGUĆNOSTI U OKVIRU KRITERIJUMA	Monosenzorni: lounge doživljaj se dominantno omogućava aktiviranjem jednog čula	Multisenzorni: lounge doživljaj se dominantno omogućava aktiviranjem dva ili više čula	Mjesto: struktura atmosfere sugerše lounge mjesto	Tok: struktura atmosfere sugerše kretanje – lounge tok	Introvertni: koji za lounge doživljaj sugerše isključivanje iz društvenih interakcija – biti sam sa sobom	Ekstrovertni: koji za lounge doživljaj sugerše društvenu interakciju
TIP 1		•	•		•	
TIP 2		•	•			•
TIP 3		•		•	•	
TIP 4		•		•		•
TIP 5	•		•		•	
TIP 6	•		•			•
TIP 7	•			•	•	
TIP 8	•			•		•

4. PRIKAZ PRIMJERA PREMA TIPOVIMA

4.1. TIP 1: MULTISENZORNI, MJESTO, INTROVERTNI

Slika 1, 2: Vjenceslavov trg, Prag 2011. [7]

Zelena površina okružena niskim rastinjem na Vjenceslavovom trgu (*Vaclavske Namesti*) u Pragu, *lounge* doživljaj omogućava simultano svim čulima; mogućnost boravka i ležanja na travi istovremeno provocira čulo mirisa i dodira, zvuk automobila i gradske vreve aktivira čulo

sluha, a neposredni zeleni okvir i arhitektonski okvir trga u pozadini čulo vida – *multisenzorni*. Uspostavljanje odnosa tijela i prostora moguće je isključivo zadržavanjem i boravkom, što prostor određuje kao potencijalno *lounge mjesto*. Iako se nalazi u centru gradskih dešavanja, ovaj prostor, svojim unutrašnjim potencijalom, upravo sugerira isključivanje iz društvenih interakcija – *introvertni*. Pritisak koji centralno gradska zona ima u prirodi svojih mjesta i tokova, na ovom mjestu doživljava se kao prekid ili pauza. (Slika 1, 2)

4.2. TIP 2: MULTISENZORNI, MJESTO, EKSTROVERTNI

Slika 3: Trg muzeja, Beč 2011. [7]

Trg muzeja u Beču (*MuseumsQuartier Wien*), programskim okvirom nameće potrebu za *lounge* funkcijom. Svaki element trga, popločanje, stepenice, zid, zelena površina uz stablo, postaje potencijalno *mjesto* za opuštanje. Intenziviranje odnosa tijela i prostora provocira se taktilnom vizuelnom i zvučnom nivou, što predstavlja *multisenzorni* potencijal. Trg predstavlja sistem koji je sačinjen od protoka velikog broja ljudi i potencijalnih *lounge mjesta*. Protok, između ostalog, sugerira društvenu interakciju – *ekstorvertni*. (Slika 3)

4.3. TIP 3: MULTISENZORNI, TOK, INTROVERTNI

Slika 4: Beč 2011.[7]

Slika 5: Popovići 2011.[7]

Vijadukt Ota Vagnera u Beču dio je biciklističkog i pješačkog toka uz Dunav. Zbog velike ukupne dužine ovaj tok se najčešće koristi za vožnju biciklima, rolerima, ili trčanje. Intenziviranje odnosa tijela i prostora omogućava se aktiviranjem svih čula – *multisenzorni*, koje je najbliže Bašlarovoj *polifoniji čula*. Kretanje kroz prostor – *tok*, prati dinamika čulnih senzacija: otvaranje i zatvaranje vizura, preplitanje natkrivenog i nenatkrivenog prostora, osjećaj otpora vazduha prilikom kretanja, zvuk gradske vreve i prirodnog okruženja Dunava... Na ovaj način, opuštanje kroz aktivnost potencira identifikaciju sa prostorom kroz isključivanje iz društvenih interakcija – *introvertni*. (Slika 4)

Dominacija prirodnog okruženja uz stazu u Popovićima, takođe sugerise opuštanje kretanjem – *tok*, kroz isključivanje – *introvertni*, potpunim mentalnim sjedinjavanjem sa ambijentom. Čulna interakcija provocirana je vizurom, zvukom mora, galebova i zrikavaca, mirisom mediteranskog bilja i temperaturom vazduha – *multisenzorni*. (Slika 5)

4.4. TIP 4: MULTISENZORNI, TOK, EKSTROVERTNI:

Slika 6: Park Šenbruna, Beč, 2011. [7]

Lounge potencijal centralnog dijela parka Palate Šenbrun specifične je prirode. Dimenzije prostora u odnosu na ljudsko tijelo proizvode potrebu za stalnim kretanjem – *tok*, i upoznavanjem sa cjelinom. Upravo potreba za ovom vrstom spoznaje osnova je *lounge* potencijala. Opuštanje kroz odnos tijela i prostora podstiče se vizuelno, kroz uočavanje prostornih dominantni i ambijenata vrtova, zvučno, kroz zvukove prirode koji dopiru iz vrtova i taktilno, neposredno, kretanjem šljunkovitom stazom – *multisenzorni*. U ovom slučaju *tok* nije određen vektorski, već upravo prostoranstvom, međuprostorom koji formiraju palata Šenbruna (*Schönbrunn*), slavoluk (*Gloriette*) i vrtovi sa bočnih strana. Društvena interakcija, dvije ili više osoba – *ekstrovertni*, podstaknuta je sa jedne strane velikim brojem korisnika što nužno podrazumijeva susrete, a sa druge prostranstvom koje ne sugerise razdvajanje i isključivanje. (Slika 6)

4.5. TIP 5: MONOSENZORNI, MJESTO, INTROVERTNI

Slika 7: Sète 2012. [8]

Kadriranje Mediterana, okvirom betonske cijevi dominantno sugerira aktivaciju čula vida – *monosenzorni*. Položaj i oblik i dimenzija cijevi određuje mjesto boravka – *mjesto*, i moguće položaje tijela u prostoru. U tom odnosu, betonski okvir svojom dimenzijom omogućava boravak jedne osobe, što direktno sugerira isključivanje – biti sam sa sobom – *introvertni*. (Slika 7)

4.6. TIP 6: MONOSENZORNI, MJESTO, EKSTROVERTNI

Slika 8: Manjača 2007. [7]

Vrtače obronaka Manjače sugeriraju mjesta isključivanja iz apsolutnog pejzaža pri čemu se, u odnosu na položaj tijela, dominantno aktivira jedno čulo – vida, dodira ili sluha – *monosenzorni*. Isključivanje u prostornom smislu podrazumijeva istovremeno mogućnost mentalnog i društvenog uključivanja – *ekstrovertni*. (Slika 8)

4.7. TIP 7: MONOSENZORNI, TOK, INTROVERTNI

Slika 10: Pula 2009. [7]

Kameno popločanje pješačke ulice u Puli dominantno aktivira čulo dodira. Iako se na prvi pogled čini da je čulo vida dominantno aktivirano, ono je u ovom slučaju samo posrednik. Odnos tijela i prostora potencira se jednom vrstom haptičkog suprotstavljanja; težinom tijela moguće je istovremeno osjetiti strukturu kamenog popločanja i pritisak masivnih zidova starog grada, sa tek ponekim otvorom i prolazom koji omogućava rasterećenje – *monosenzorni*. Suprotstavljanje ove vrste naravno je pozitivno i predstavlja *lounge* potencijal upravo kroz ovakvo neposredno iskustvo. Kretanje kao aktivnost – *tok*, dio je tog iskustva, pri čemu je, zbog položaja same ulice u gradskoj matrici, rijetka mogućnost susreta i društvene interakcije – *introvertni*. Ovakvo intimno iskustvo nastaje upravo onim što Palasma naziva dopunjavanjem i međusobnim definisanjem grada i vlastitog tijela. (Slika 10)

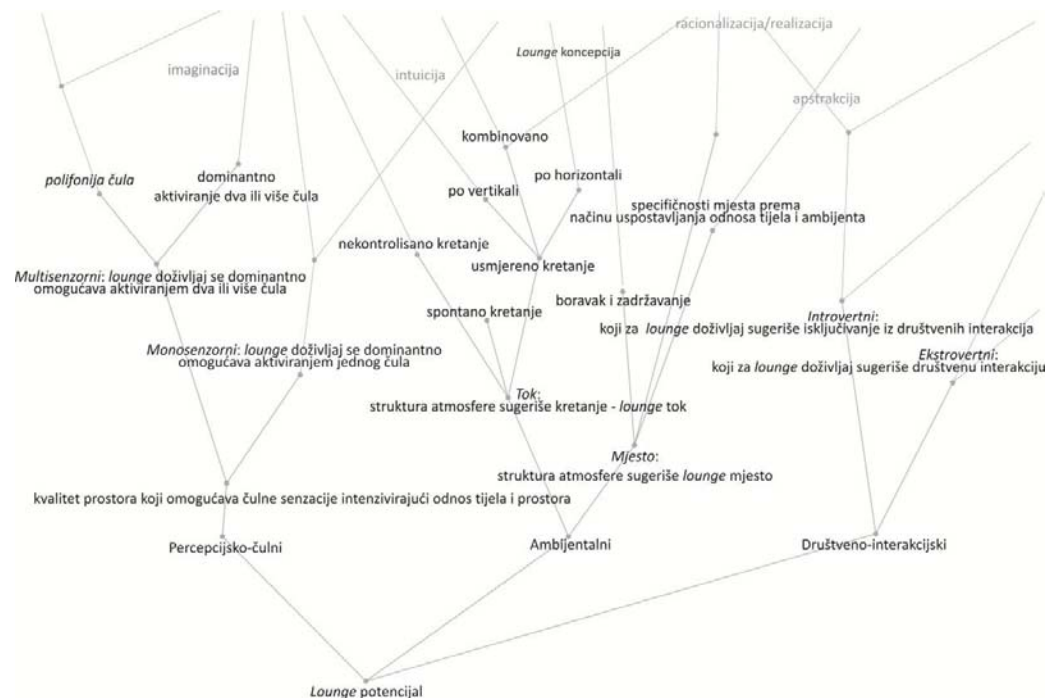
4.8. TIP 8: MONOSENZORNI, TOK, EKSTROVERTNI

Slika 11: Grac 2011. [7]

Stepenište koje povezuje vidikovac na brdu *Schlossberg* u Gracu i najuži centar grada, *lounge* doživljaj dominantno omogućava aktiviranjem čula vida. Kretanje stepeništem – *tok*, u svakom trenutku podstaknuto je gradskim prizorom, pri čemu čulo vida potiskuje učešće drugih čula u ukupnom doživljaju prostora – *monosenzorni*. Sam čin kretanja – odlaska do vidikovca, ili povratka u sami centar, omogućava opuštanje, čak i više nego odrednice kojima se teži. Atraktivnost obje lokacije, kao i Graca uopšte, ovaj tok čini izuzetno prometnim, tako da prostor konstantno provocira društvene interakcije: bilo kroz poziv prostora kojima se teži (trgovima i ulicama ili vidikovcu), ili kroz neizbježne susrete u samom *toku* – *ekstrovertni*. (Slika 11)

5. DIJAGRAM LOUNGE POTENCIJALA – KA LOUNGE KONCEPCIJI

Slika 12: Dijagram Lounge potencijala

6. SPECIFIČNOSTI TIPOLOGIJE

Predstavljani prostori jasno ukazuju na to da je određivanje tipova moguće jedino kroz lično, neposredno iskustvo prostora. Budući da se radi o ličnom iskustvu i doživljaju prostora, što nije egzaktna kategorija, formiranu tipologiju moguće je koristiti prije svega kao alat za *oslušivanje* atmosfere prostora. Prepoznavanje mogućnosti koja je odrednica tipa u okviru kriterijuma, za isti prostor može biti različito, jer zavisi od percipiranja onoga ko ovu vrstu tipologije koristi. Prema tome, konačni cilj nije definisanje tipa isključivo kao nepromjenjive kategorije, već u njenoj primjeni za svojevrsno *filtriranje* postojećih *lounge* potencijala kao osnove za koncept intervencije. To znači da ne postoji jasna granica razdvajanja tipološkog određivanja potencijala i stvaralačkog procesa, jer su *osnovni stvaralački impulsi intuicija i imaginacija* [9:110] zasnovani na iskustvu i znanju takođe dio ove prve analitičke faze

prepoznavanja *lounge* potencijala. Da bismo pojasnili važnost ovog odnosa, predstavili bismo nekoliko primjera koji ukazuju na povezanost određivanja tipa *lounge* potencijala i *lounge* koncepcije.

Ostrvo kružnog toka u Parizu (slika 12) predstavlja Tip 2 (*multisenzorni, mjesto, ekstrovertni*) *lounge* potencijal. *Périphériques Architectes* su privremenom instalacijom koncipirali otvoreni prostor kao *lounge* mjesto koje podržava i intenzivira postojeće tipološke potencijale. Mjesto se označava postavljanjem stolova i stolica koji su zaliveni epoksidom roze boje i tako objedinjeni s otvorenim prostorom i stablima na *ostrvu* (slika 13). Na taj način logika unutrašnjeg prostora uvodi se u javni gradski prostor, postavljajući pitanje statusa javnog prostora u gradu danas [10]. Dakle, prostor se koristi zadržavanjem i boravkom, aktivirajući dominantno, pored čula vida i sluha, čulo dodira i podstičući grupacijom elemenata *stopljenih* sa parterom (stolova i stolica) društvene interakcije.

Slika 12,13: Pariz – ostrvo na kružnom toku i nakon intervencije u prostoru. [10]

Trg muzeja u Beču, koji je predstavljen kroz prikaz primjera, takođe pripada Tipu 2 i podržava sve pomenute potencijale fleksibilnim *lounge* elementima (slika 14), koji trgu kao sistemu tokova i *lounge* mjesta omogućava stalnu transformaciju. Sam element je dizajniran tako da na njemu mogu sjediti ili ležati jedna, dvije ili tri osobe, što u osnovi podstiče interakciju. Intenzitet mogućih interakcija je različit i pored lične inicijative zavisi i od načina grupisanja manjeg ili većeg broja elemenata.

Slika 14: Lounge elementi – Trg muzeja, Beč, Austrija [7]; Slika 15: Lofoten Tourist Road, Lofoten Norveška [11]; Slika 16: Morske orgulje, Zadar [12]

Staza koja se proteže prirodnim grebenom doline u Lofotentu u Norveškoj, prema *lounge* potencijalu pripada Tipu 3 (*multisenzorni, tok, introvertni*). To je prostor na kojem se turisti zaustavljaju radi odmora i uživanja u vizurama i čarima pejzaža (zvuku, vjetru i mirisu). Norveški arhitekti *Vigsnaes AS*, minimalnom intervencijom upotpunjuju ove potencijale. Žuta ograda suptilno naglašava *tok* i sugeriše svim prolaznicima zaustavljanje i uključivanje (Slika 15). Na taj način ona ne narušava dominantne kvalitete pejzaža, ali omogućava osjećaj sigurnosti, kao uslova za opuštanje jer istovremeno vodi i čuva posjetioce ukazujući na kontrolisani put.

Morske orgulje u Zadru (slika 16) najbolje ukazuju na odnos stvaralačkih impulsa i potencijala prostora. Arhitekta Nikola Bašić od svih čulnih senzacija izdvaja zvuk, kao četvrtu dimenziju prostora. Na taj način doživljaj čitavog ambijenta, koji obuhvata vizure prema ostrvima i zalasku sunca i toplinu osunčanih kaskada, dominantno se identifikuje sa čulom sluha. Orgulje proizvode zvuk energijom mora, čime se atmosfera prirode u potpunosti pretapa u doživljaj opuštanja. Ukoliko nema vjetra i more je mirno, zvuk se u potpunosti utiša. Intenzitet zvuka mijenja se energijom mora. Na taj način melodija koju proizvodi priroda omogućava tijelu opuštanje kroz potpuno mentalno i fizičko *stapanje* sa prostorom. Mjesto opuštanja je u ovom slučaju prepoznato na jedan specifičan način. Upravo kroz autorsku imaginaciju, potencijal ovog prostora predstavlja Tip 6 (*monosenzorni, mjesto, ekstrovertni*), jer se opuštanje boravkom i zadržavanjem u ovom prostoru dominantno podstiče prevođenjem svih čulnih modaliteta u jedan (zvuk), što istovremeno može uključivati i interakciju dvije ili više osoba.

7. ZAKLJUČAK

Formirana tipologija *lounge* potencijala otvorenih prostora, zasnovana na tri osnovna kriterijuma – percepcijsko-čulni, ambijentalni i društveno-interakcijski – podrazumijeva u prvom planu lično, neposredno iskustvo prostora. Shodno tome, osnova jedne ovakve tipologije nije egzaktna u uobičajenom, a možda ni u potrebnom smislu. Naime, preferiranje subjektivnog u ovom kontekstu, destabilizuje strukturu i metodologiju uobičajenih tipoloških istraživanja. Ali, isto tako, ovakav pristup, sa druge strane otvara i šire mogućnosti, što znači da tipologija *lounge* potencijala otvorenih prostora doista transparentno izražava personalni i društveni supstrat samoga prostora. Budući da ovako formirana tipologija predstavlja inicijalnu fazu stvaralačkog procesa i da je kao takva dio jedne šire metodološke strukture, koja je takođe zasnovana na subjektivnom, polje ličnog postaje njeno težište, i kao takvo nalazi opravdanje u svojoj unutrašnjoj logici. Subjektivno u ovom kontekstu nije proizvoljno, jer je povezano sa *imaginacijom* koja zasnovana na memoriji i znanju uvijek igra s otklonom od onoga što jeste i koja, kao takva, predstavlja kvalitet napredne arhitektonske produkcije transformišući stvarnost i uspostavljajući neočekivane odnose [13:330]. Drugim riječima, budući da kreativni proces nije moguće zasnivati na egzaktnoj tipološkoj osnovi, ova *tipologija* predstavlja jednu vrstu *hibrida* koji nastaje iz gotovo nepovezanih tipoloških i metodoloških aparata; tipoloških istraživanja, koja su transformisana u predstavljenu *subjektivnu tipologiju*, i *dizajna kroz istraživanje* čiju inicijalnu fazu *subjektivna tipologija* predstavlja.

8. IZVORI

- [1] V. Đokić, *Urbana tipologija: gradski trg u Srbiji*. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet, 2009.
- [2] J. Pallasmaa, *The eyes of the skin, Architecture and the Senses*. New York: Wiley, 2005.
- [3] G. Bachelard, *The poetic of reverie*. Boston: Beacon Press, 1960.
- [4] M. Merleau-Ponty, *Fenomenologija percepcije*. Sarajevo: Veselin Masleša-Svjetlost, 1990.
- [5] C. Norberg-Shulz, *Stanovanje – Stanište, urbani prostor, kuća*. Beograd: Građevinska knjiga, 1990.
- [6] N. Elin, *Postmoderni urbanizam*. Beograd: ORION ART, 2002.
- [7] Autor fotografije: Ivan Živanović.
- [8] Izvor fotografije: <http://avignon-in-photos.blogspot.com>
- [9] V. Mako, *Estetika – arhitektura*. Beograd Orion Art, 2005.
- [10] Peripheriques Architectes. „Pink Ghost.“ Internet: <http://www.peripheriques-architectes.com/pink-ghost> [25.09.2011.]
- [11] Izvor fotografije: <http://europaconcorsi.com/projects/198076-Jarmund-vigns-n-s-Architects-VIEWPOINT-NAPPSKARET-LOFOTEN>
- [12] Izvor fotografije: <http://www.studiogblog.com/shop-for-garden-products/art/sea-organ-in-zadar-croatia/>
- [13] M.Gausa, V. Guallart, W.Müller, F. Soriano, F. Porras, J. Morales, *The Metapolis Dictionary Of Advanced Architecture: City, Technology And Society In The Information Age*. Barcelona: Actar, 2003.